

פרשת בהעלותך "שלך גדולה משלהם"

במדבר פרק ח

(ב) דבר אל־אֶהְרֹן וְאֶמְרָתָה אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־מִוֶּלֶד פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרֹת:

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֶל־מִוֶּלֶד פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ הֵעֲלָה נְרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה:

רש"י

בהעלתך - למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות:

רש"י הירש (שמות כז:כ)

בפי' לעיל כה, ה - ח כבר העמדנו על כך, ש"שמן למאור" נזכר בין הדברים שנתרמו לצורך הקמת המשכן. אף - על - פי שהשמן, וכן הקטורת, שגם היא נזכרת שם, שניהם אינם חלקים מחלקי המקדש, ואינם באים אלא לצורך העבודה, מכל מקום הם מבטאים יחד את כל מטרת ציורף נפש האדם, אשר לשמה יוקם המקדש: הארת הרוח והשלמת המעשה אשר ייעשה לרצון לפני ה'; ביטוי זה שייך אפוא למיכלול מהותו של המקדש. (הכתוב משלב את הנרות והקטורת וכוונתם יחד אף בהקשר העבודה עצמה, עי' להלן ל, ז - ח ופי' שם). אין הכתוב מייחד את הדיבור כאן בקטורת, שכן הציווי על הקמת מזבח הקטורת יבוא רק להלן. כאן, סמוך לגמר הציווי על הקמת המשכן, באים פרטים על עבודת הנרות, והם באים לפני הציווי על בגדי הכהונה. בכך מציין הכתוב את הטבת הנרות כעבודה הקודמת בזמן לכל שאר העבודות, שכן הארת הרוח השאובה מתוך התורה היא מקור כל קיום המצוות למעשה: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" (קידושין מ ע"ב). מאידך מציין בכך הכתוב את עיקר תעודתו של הכהן כמי שעליו לטפח אותה הארה הבאה מן התורה: "כי - שפתי כהן ישמרו - דעת ותורה יבקשו מפיהו" (מלאכי ב, ז).

רמב"ן

בהעלתך - למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב, לשון רש"י ממדרש אגדה: ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בקר וערב ששבחו בו הכתוב (דברים לג י) ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כלו משרתי אלהינו. ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלוואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוה בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנכת המזבח, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוה עליה. אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו:

ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו נסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנכה שקרויה על שמם, והיא חנכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבח עכ"ל: וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. וכן ברכת כהנים הסמוכה לחנכת הנשיאים נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה בכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם:

רש"ב"ם

בהעלותך וגו' - לפי שמלאכת תדיר היא זו, הזכירה כאן, אעפ"י שכל מלאכות המשכן נגמרו, מלאכת הדלקת המנורה לא נגמרה כי תדירה היא:

נתיבות שלום

...והנה כל עניני העבודה שהיו בבהמ"ק היו מאירים לכלל ישראל לשמור אותם בסוד מרע ובעשה טוב. כמו שאחז"ל (במדבר רבה כא, כא) - "תמיד של שחר מכפר על עבירות של לילה - תמיד של בין הערביים מכפר על עבירות של יום..." ומעליהם העניין המיוחד של המנורה ששלך גדולה משלהם, משום שאור המנורה היא המשכת אור הגנוז, אור האלוקות שברא הקב"ה ביום הראשון, שהוא יסוד הקיום של עם ישראל. אור המנורה האיר לכלל ישראל את האור הגנוז להאיר את נשמות ישראל ולהכניס הארת הדעת ביהודי. וזה סייע לישראל הן בעשה טוב, שכל עצמה של עבודת ה' היא בעיקר מה שיהודי מרגיש אור אלוקות. כל כוח היצירה הוא ע"י שמבלבל את דעתו של יהודי, אבל כאשר יש ליהודי בהירות והוא מרגיש הארת הדעת אזי מתקיים בו כמאמר מרן האדמו"ר בב"א זי"ע, שבעת שמאיר ליהודי האור, בטלים הימנו כל כוחות התאוה כאין ואפס, שנוכח לראות כי הכל הבל הבלים... וזה היה כוח המנורה שהאירה לכלל ישראל באור הגנוז - אור האלוקות, והיא מקור החיות של ישראל לשמרם בסוד מרע ועשה טוב, ולכך את הכוח הזה של אור המנורה א"א ליטול מישראל, כי מבלעדיה אין להם חיים. והוא ביאור דברי המדרש תנחומא, שאם את כל הכלים יכולים ליטול מישראל והיה שייך שישלוח בהם חרבן ביהמ"ק, אבל את אור המנורה א"א ליטול מישראל... ולכך נגנזה המנורה ונשארה קיימת לעד, שאור המנורה מאיר תמיד לישראל בבחינת נגנזה, דהיינו לעמלי תורה המתגעים על התורה ולכל המתגעים להשיג אור, שאיליהם מתגלה אור המנורה. וזהו ענין שלך קיים לעד, שאת אור המנורה א"א ליטול מישראל, והנרות לעולם יאירו, שכל אימת שיהודי מתעורר ומרגיש אור הרי זה מכות אור המנורה הקיים לעד. (ועיין נתיבות שלום חנוכה - היכולת להאיר את החושך בהשוואה לנרות שבת - מעין עוה"ב)

הרב עמיטל זצ"ל

"למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות" (רש"י, ח' ב')

1: יש להבין מדוע חלשה דעתו של אהרן, הרי הוא זה שזכה לשרת בתפקיד הנעלה ביותר בקודש, ככהן גדול ומדוע הוא כל כך מעוניין להשתתף בחנוכת המשכן? כמו כן, לא ברור מהי אותה נחמה שניחמו הקב"ה בהדלקת הנרות.

נראה, כי הנשיאים זכו לדבר מיוחד ולדבר זה נתאוה אהרן - לחוויית הראשונות. בחנוכת המזבח, הנשיאים זכו להקריב ראשונים במשכן ובכך היו אלו שחשו את הראשונות של עבודת ה' בעוצמה הגדולה ביותר. גדולים ועצומים הם הכוחות המתגלים בצעדים הראשונים בכל דבר. בצעדים ראשונים, העבר כבר קיים והם רק מוסיפים עוד נדבך על מה שקיים כבר. לעומת זאת, בצעדים הראשונים נשאב כל הכוח מהעתיד. אין עבר להסתמך עליו בעשיית הצעדים, אלא יש רק חלום עתידי המניע לפעולה. החלום תמיד יותר גדול ויותר עוצמתי מהמציאות ולכן בצעדים הראשונים מתגלים כוחות רבים יותר.

אכן, כוחות גדולים התגלו גם בחנוכת המזבח. המדרש אומר כי הנשיאים לא התייעצו ביניהם איזה קרבן להביא ולמרות זאת הביאו לבסוף כולם את אותו קרבן. יש בכך עוצמה גדולה ביותר - התגלה כאן כי למרות שנראה כי הענפים פרודים אחד מן השני, לכולם יש גזע משותף. למרות שהשבטים שונים זה מזה, יש בכולם דבר מאחד ולכן בסופו של דבר, כל הנשיאים הביאו קרבן זהה. אותם כוחות פנימיים שהתגלו דווקא מכוח הראשונות, להם התאוה אהרן ולכן חלשה דעתו. כנגד זה, אמר לו ה' כי יש לו עבודה שגם בה יש משהו מחוויית הראשונות. בהדלקת המנורה באה לידי ביטוי חוויה זו - בכל פעם מאירים מחדש ללא הסתמכות על העבר. ההארה מסמלת את רוח ההתחדשות התמידיים השוררת במשכן ובעבודה זו זכה דווקא אהרן.

2: רש"י בתחילת הפרשה כותב כי כשראה אהרן את קרבנם של הנשיאים חלשה דעתו, והקב"ה ניחמו בכך שהוא מדליק ומיטיב את הנרות. הרמב"ן מקשה על כך כמה קושיות (כגון מדוע לא ניחמו בקטורת, בעבודת יוה"כ וכד'), והוא מנסה לומר שמה שהעציב את אהרן היה העובדה שכל תפקידיו הם חובה, בניגוד לקרבנות הנשיאים - שהובאו מתוך התנדבות. אולם הרמב"ן דוחה גם פירוש זה, משום שגם הדלקת המנורה היא חובה וממילא אין בה משום נחמה, והוא הולך בדרך אחרת, עיין שם.

אולם נראה שניתן להמשיך בכיוונו המקורי של הרמב"ן ולומר כי אהרן אכן התעצב על כך שכל קרבנותיו הם קרבנות חובה, וכי בציווי על הדלקת הנרות רמז הקב"ה לאהרן שדווקא מה שנעשה בצורה שגרתית, מתוך חובה, הוא הוא העיקר. בהקדמה לספר "עין יעקב" מופיע מדרש שלא נודע מקורו, העוסק במציאת פסוק שיכלול בקצרה את כל התורה. דעות שונות מובאות במדרש זה: בן זומא מציין את הפסוק "שמע ישראל" - פסוק העוסק בקבלת עול מלכות שמים; בן גנס רואה בפסוק "ואהבת לרעך כמוך" פסוק כולל יותר; ואילו שמעון בן פזי מבכר את הפסוק "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים". מסקנת המדרש שם היא כי "הלכה כבן פזי", דכתיב 'ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו'. נראה שהמדרש לא בא לומר שהקרבנות הם עיקר התורה; אם לכך הייתה כוונתו יכול היה להביא פסוקים רבים אחרים הקשורים לקרבנות. המדרש מדגיש את חשיבותה של המחויבות לדברים הבסיסיים: אין להשקיע את עיקר המאמץ במציאת חידושים ושינויים כי אם בעמידה במסגרת הבסיסית - כבש בבוקר וכבש בין הערבים. ייתכן שמסגרת זו נראית משעממת ושגרתית, אך זהו עיקר התורה. העולם כולו שומט מעליו כל מחויבות למסגרת, מפתח תפישה שלפיה כל אחד עושה כרצונו ומחפש לו חידושים ודרכים משלו. גישה זו תודרת גם לבית המדרש: אנשים רוצים ללמוד מה שמתחשק להם וכאשר מתחשק להם, ואינם מקבלים עליהם שום מסגרת מסודרת.

רבים חושבים שמסגרת נוקשה מביאה לקפיאה במקום, וכי ההשתחררות ממנה מביאה ליצירתיות ולמקוריות. אולם האמת היא הפוכה: הניסיון מראה שדווקא מי שמקפיד לשמור על מסגרת מסודרת הוא שמגיע לבסוף לידי חדשנות ומקוריות, ואילו מי שמנסה ללכת תמיד בדרך משלו ולא להיות מחויב לשום דבר, נשאר בסופו של דבר במקומו ואינו מחדש דבר. ההסבר לתופעה זו הוא שהאדם השני מבזבז את כל היצירתיות שבו על חיפוש דרכים לעשות הכול בצורה שונה, ולא נותרת לו יצירתיות אמיתית על מנת לבנות ולחדש. דווקא השמירה על מסגרת מסודרת, על לוח זמנים נוקשה וכו', דווקא היא מאפשרת להגיע בסופו של דבר לבנייה ויצירה.

"כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה" - "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה" (רש"י). השפת אמת מסביר כי הפסוק בא לומר שאהרן לא חיפש דרכים לעשות הכול בצורה מקורית, להטביע את חותמו על העבודה ולמצוא בה חידושים; הוא עשה יום אחרי יום בדיוק את מה שצוה, וזהו שבחו.

הרב ליכטנשטיין זצ"ל

בהדלקה אין עמל כלל, והתוצאות באור המבהיק הינן מיידיות. בהטבת הנרות המצב הפוך. העבודה היא שחורה ומלוכלכת, ולאחר כל זאת אין עוד כלום, זוהי רק הכשרת הקרקע של שעות הבוקר, להדלקה שתהיה בין הערבים. ואם כן בהטבה ישנה יגיעה, אך תוצאות עדיין אין. את חנוכה אנו רגילים לתפוס כתג של הדלקה, על כל המאפיינים שבכך. אולם לפי הבנת הגרי"ד ז"ל ברמב"ם, נקודת המוצא היא דווקא ההטבה, וזהו קרש הקפיצה. המסר שלנו בחנוכה, הוא בחלקו השמחה שבהדלקה ושבאורה, אך יש לזכור גם את המשימה הקשורה בהטבה. יש לכך שני מאפיינים: נכונות להפשיל שרוולים ולהתאזר חיל לקראת המשימה, והיכולת הנפשית להשקיע היום, בכדי לקצור פירות רק מחר - ו"יש מחר שהוא לאחר זמן". בישיבה אנו עוסקים במנורה של תורה, כל אחד מאיתנו הוא מנורה של תורה. אנו צריכים לשאול את עצמנו באיזו מידה אנו משקיעים בהטבה. להדלקה כולנו מוכנים לרוץ, הטבה פחות קורצת ומקסימה. יש בה הרבה עמל, יגיעה, והשקעה, ולא רואים בה פירות בטווח הנראה לעין.

לא פעם אנו מוצאים את עצמנו במצב בו אנו מוכנים לעסוק בהדלקה ופחות בהטבה. את היבול ברמה איכותית וכמותית לא ניתן לראות בטווח הקצר. יש לבחון באיזו מידה אדם ניגש ללימוד בתחושת עמל ויגיעה של ממש, תוך כדי הצבת משימות ומטרות, והפשלת שרוללים בכדי להשיגן. בדורות האחרונים יש תחושה של חוסר רצון להשקיע ולעמול. במאמר שפרסמתי אשתקד ציטטתי סיפור ששמעתי מפי תלמיד חכם בירושלים, קרוב משפחה שלי, שיש לו ישיבה הנקראת "עיון התלמוד" (שם שגם מאפיין אותה). הוא שוחח פעם עם הגרי"ד סולובייצ'יק ז"ל (הירושלמי) ואמר לו שההשקעה בלימוד התורה בישיבות ובכללן הישיבות החרדיות, שוקעת. ענה לו הגרי"ד: "אתה טועה, זה כבר שקע". אנו צריכים לבדוק - האמנם כך? האם אנו מוכנים להשלים עם זה?

באופן כללי, חלה ירידה בעמל אינטלקטואלי. להבדיל, בעבר מי שהיה מעוניין להיות בן תרבות היה עליו ללמוד שפות קלאסיות שהיגיעה בהן רבה, ודבר זה בימינו ירד מהפרק. כך גם בכמה תחומים אחרים. נכתב על כך רבות, על הדור שגדל על חינוך פסיבי, על ברכי הטלוויזיה, ובאמת קיימת תחושה כללית כזו. וחוששני שהמתח ירד בשנים האחרונות גם בעולם התורה.

אנחנו צריכים להדליק, אך כדי להדליק עלינו להיטיב. אנחנו צריכים לתבוע מעצמנו השקעה רבה הן במישור הכמותי, והן במישור האיכותי. זה לא תמיד נעים, אך זה מתבקש ונדרש - ועלינו להפנים מסר זה, ולפעול בהתאם.

יש לנושא זה משמעות כפולה. לעמל וליגיעה יש ערך מבחינה לימודית, במונחים אינטלקטואליים. ללא עמל וללא תחושה של התמודדות ונכונות לצלול לעומק, לא נוכל לצבור ידע. אם אדם שואף לשלוט בתורה ולהפנימה, הוא צריך להבין שעליו לעמול ולהתיגע בתורה. להיות עמל היום בכדי שיוכל להיות תלמיד חכם בעוד כמה שנים, ולהיות עמל היום בכדי שיוכל להגיע לעומק. לצד היבט זה, ישנו פן קיומי השויך לעבודת ה' שבתלמוד תורה. רש"י על הפסוק "אם בחקתי תלכו" מצטט את דברי חז"ל: "שתהיו עמלים בתורה". הדגש במימד ההטבה שבתלמוד תורה הוא קריטי בכדי שהלימוד יהיה בבחינת עבודת ה', מתוך דביקות והזדהות עם ה' ותורתו. זו לא משימה פשוטה, אך עלינו לשאוף שתורתנו תהא תורת חיים, ולפיכך אנו נדרשים ונקראים לשאוף לאיכות בלימודנו, לעמול ולהתיגע תוך כדי לימוד.

לא מדובר בתחזית קודרת ושחורה. אין בפי ההטבה בכדי למעט מהשמחה היומיומית שצריכה להיות אצל בן תורה תוך כדי פענוח נקודה ספציפית. שמחה שתתחיל בהטבה תגיע גם להדלקה. השילוב בין היגיעה שנושאת פירות לטווח הארוך, והלימוד החווייתי המהנה בטווח הקצר הינו משמעותי ביותר.

יהיו לנו, אם כן, ימי החנוכה לימים של תזכורת לגבי ההדלקה שהיא אורה של תורה, ולגבי ההטבה. עלינו לזכור שאנו נקראים לדגל שהוא גם אישי, גם מוסדי וגם ציבורי, של עבודת ה' תוך כדי לימודנו, שבו אנחנו משלבים את ההדלקה ואת ההטבה גם יחד.